

Kirkenes befridd av den sovjetrussiske armé

Taler

Arne Ording

Dato

31 oktober 1944

Sted

London radio

- 1 Alle nordmenn interesserer seg for øyeblikket selvsagt mest for felttoget lengst i nord. Foran overfallet på Sovjet-Samveldet i 1941 sendte tyskerne betydelige styrker både til Nord-Finnland og til Øst-Finnmark. Disse styrkene utgjorde den 20. tyske armé som opprinnelig sto under general Dietls kommando. Han
- 5 hadde som kjent hatt ledelsen av de tyske troppene som opererte i Narvik-avsnittet under felttoget i Norge. General Dietl omkom i sommer ved en flyulykke, og ble etterfulgt av general Rendulic. Begge disse generalene var Østerrikere, og storparten av den 20. armé besto av bergtropper fra Østerrike og Bayern. Arméen hadde sitt hovedkvarter i Rovaniemi som er et viktig
- 10 trafikkknutepunkt i Nord-Finnland. Her er endestasjonen for den nordligste finske jernbanen og utgangspunktet for ishavsveien til Petsamo. Den 20. armé var delt i 3 armékorps. Det ene, det sørligste, sto omkring Topezero som ligger like ved den russiske grensen, rett øst for havnene ved bunnen av Den botniske bukt, Kemi og Torneå. Det andre armekorpset sto lenger nord ved Salla. Det
- 15 tredje, det nordligste, trengte fram fra Petsamo mot øst til Litzaelven. Andre deler av den 20. armé sto i Kirkenes. Grensen mellom den 20. armé og general von Falkenhorsts 21. armé som omfattet de tyske styrkene i resten av Norge, gikk mellom Tanafjord og Laksefjord. Den 20. armé fikk sine forsyninger dels over Finnland og gjennom Den botniske bukt, og dels sjøveien langs den norske
- 20 kysten til Kirkenes og Petsamo. Kirkenes som har en god havn og atskillig bebyggelse og ligger forholdsvis godt beskyttet mot stormene i Nordishavet, kom til å spille en viktig rolle som depot og samlested for tropper.

- Man regner at den 20. armé tilsammen omfattet 9-10 divisjoner eller ca. 150 000
- 25 mann. Dens militære oppgave var opprinnelig å erobre Murmansk og å skjære over Murmanskbanen. En stor del av de britiske og amerikanske leveranser av forsyninger og materiell ble sendt med denne banen, og den var derfor av den største betydning for Sovjet-Samveldets krigføring. Alt i slutten av 1941 ble imidlertid denne offensiven stanset. De store og uveisomme skogene, de tallrike

innsjøene og myrene, tundraen lengst i nord og det arktiske klimaet og vintermørket var helt ukjent for fjelltroppene fra Mellom-Europa. Sovjet-Samveldets tropper fra Karelen, Nord-Russland og Sibir hadde lettere for å finne seg til rette, men Samveldet kunne bare avse forholdsvis beskjedne
35 troppestyrker til dette frontavsnittet, og den røde armé innskrenket seg derfor til å holde fronten i nord. Det lyktes ikke for den 20. tyske armé å få kontroll over Murmanskbanen, men denne arméen spilte likevel en stor rolle for den tyske krigføring. Tyskerne fikk herredømmet over de store nikkelgruvene ved Salmijärvi i Petsamo-området som ble deres viktigste leverandør av nikkel, og
40 også jernmalmen fra gruvene ved Kirkenes spilte en viss rolle. Det viktigste var imidlertid at tyske, fly og under vannsbåter fra havner og flyplasser i Finnmark kunne angripe de allierte konvoiene til Murmansk. Det ble umulig å sende konvoier under sommerhalvåret, og de konvoier som ble sendt på andre årstider, led særlig i den første tid meget betydelige tap.

45

Etterat tyskerne var trengt ut av Leningrad-området og etterat finnene hadde trukket seg ut av krigen mot Sovjet-Samveldet, ble store sovjet-russiske styrker frigjort. Finnene måtte i våpenstillstandsbetingelsene forplikte seg til å søke å uskadeliggjøre de tyske troppene i. Nord-Finnland. Det utbrøt kamper mellom
50 finnene og tyskerne om de to havnebyene innerst i Den botniske bukt, Kemi og Torneå, og tyskerne trakk seg tilbake nordover i retning av Rovaniemi. De tok gisler og brente de finske landsbyer og bondegårder ettersom de trakk seg tilbake. Det var formodentlig de tyske styrkene som tidligere hadde stått i Topezero, som hadde trukket seg tilbake til dette avsnittet. Den 17. oktober
55 kom det melding om at finnene hadde erobret Rovaniemi. En del tyske tropper trekker seg tilbake langs Skibotnveien, og finnene følger tett etter. Andre tyske avdelinger trekker seg tilbake mot nord, langs Ishavsveien, i retning av veiknutepunktet Ivalo. Her deler Ishavsveien seg - hovedveien fortsetter til Petsamo, mens en ny vei går mot nord-vest over den norske grensen til Karasjok
60 og Porsangerfjorden. Det er sannsynlig at også de tyske troppene som sto ved Salla, vil forsøke å komme seg unna denne veien. Det er imidlertid usikkert om veien kan brukes hvis det setter inn med snøstorm.

Mens finnene trengte de tyske styrkene som opprinnelig sto i Topezero og Salla-
65 avsnittet tilbake mot nord og nord-vest, åpnet general Maretskov's karelske armé den 10. oktober en offensiv på Petsamo-fronten. Den 13. oktober kom det melding om at russerne hadde erobret havnen i Petsamo-området, Liinahammari, den 15. ble selve Petsamo erobret, og et par dager senere meldte

70 russerne at de hadde erobret Salmijärvi med nikkelgruvene. De russiske kommunikeene taler om et samarbeid mellom hæren og marinen, og Liina hammari er antagelig blitt erobret ved en overrumpling av tropper som er blitt landsatt fra sjøen. Iallfall er det klart at kampene i Petsamo-området endte med et fullstendig nederlag for de betydelige tyske styrker som opprinnelig stoved
75 Litzaelven. En del av de tyske styrkene trekker seg åpenbart tilbake langs Ishavsveien sørover i retning av Ivalo. Russerne følger raskt etter, og samtidig rykker finnene fram mot Ivalo fra sør. De tyske troppene som presses mot Ivalo, både fra sør og fra nord, kan bare slippe unna langs veien til Karasjok. De må være i en meget kritisk situasjon, særlig da de russiske meldingene taler om
80 snøstorm og streng kulde lengst i nord. Andre avdelinger av de tyske troppene fra Petsamo-området trakk seg tilbake til Kirkenes hvor de etter russiske meldinger hadde gått i gang med å bygge nye befestninger og forberedte seg på en langvarig motstand. Kirkenes ble imidlertid erobret allerede den 25. oktober. Det er umulig på grunnlag av de opplysninger som nå foreligger, å gjøre seg
85 noen klar forestilling om hvorledes det har foregått. De russiske meldingene forteller imidlertid at

Kirkenes ble angrepet både fra sør, øst og nord, og at angrepet fra nord var en fullstendig overraskelse og ble utført av styrker som var satt over fjorden av
90 norske fiskebåter.

Erobringen av Kirkenes er en betydelig seier for de sovjet-russiske stridskrefter. Tyskerne har mistet sin viktigste basis ved Nordishavet, og det er særlig av stor betydning at russerne også har erobret den store flyplassen ved Kirkenes. Både
95 Kirkenes, Vadsø og Vardø er meget sterkt skadet av bombing, og man må regne med at tyskerne har søkt å ødelegge mest mulig, både av hus og havneanlegg og av gruvene. Russerne melder at de har funnet store lagre av forsyninger og materiell i Kirkenes-området, og dette skulle tyde på at tyskerne likevel ikke har hatt tid til å gjennomføre noen fullstendig ødeleggelse. Tyskerne og quislingene
100 har søkt å gjennomføre en tvangsevakuering av sivilbefolkningen. Tyskerne har imidlertid beslaglagt alle transportmidler, både kjøretøyer og båter til troppene, og sivilbefolkningen ville derfor bli henvist til å gå langs veiene. Det er kjent at det er foregått en begrenset evakuering tidligere, men det er ikke mulig, på grunnlag av de meldinger som foreligger, å avgjøre hvor stor del av
105 sivilbefolkningen som ble evakuert like foran frigjøringen. De tyske troppene trekker seg tilbake langs kystveien, den eneste veien som fører vestover fra Kirkenes. Russerne meldte for et par dager siden at de hadde tatt Munkelv og

Neiden, ca. 30 km vest for Kirkenes. Hvis russerne fortsetter sin framrykking
110 inntil bunnen av Varangerfjorden, vil de tyske troppene i Vadsø og Vardø miste
sin landforbindelse vestover.

Ingen kan vite hvor langt tyskerne blir tvunget til å trekke seg tilbake mot vest
og sør. Det avhenger av styrkeforholdet mellom de to arméer, av deres
115 transportmidler og ikke minst av vær- og føreforhold. Fra tysk hold er det spredt
rykter om at tyskerne vil trekke seg tilbake til Narvik. Tyskerne må ha en hensikt
med å spre slike rykter, og man gjør best i å betrakte dem med skepsis. Ut fra et
rent militært synspunkt ville det være naturligere at tyskerne forsøkte å bygge en
forsvarslinje i Lyngen-avsnittet. Her ville de kunne støtte seg til sterke naturlige
120 stillinger, til den store flyplassen ved Bardufoss, og til det forholdsvis rike
innland i Troms fylke. Man vet ikke hvor stor slagkraft de tyske troppene nå vil
vise seg å være i besittelse av. På den annen side har russerne en lang vei å gå
langs kystveien i Finnmark, og man må regne med at deler av veien vil snø ned
når vinteren setter inn for alvor. Det er ikke kommet noen melding om at
125 russiske tropper opererer langs Skibotnveien i Finnland. Dette avsnittet har vært
forbeholdt finnene.

Befolkningen i Finnmark har vært hardere rammet av krigshandlingene enn
befolkningen i noen annen del av landet, den har gjennom mer enn 4 ½ års
130 okkupasjon lært å hate de tyske undertrykkere, og den vil hilse de sovjetrussiske
styrkene som befriere. Det er ikke glemt at tyskerne i 1942 sendte mange hundre
norske lærere på tvangsarbeid til Kirkenes. Det har også vært store fangeleire for
russiske krigsfanger i dette området. De har vært gjenstand for opprørende
mishandling, og de har samtidig gjort et sterkt inntrykk på den norske
135 befolkning ved sin faste holdning og sin høye moral. Fiskerbefolkningen i
Finnmark har alltid hatt stor sympati for russerne som i mange hundre år var
deres naboer, og den beklaget sterkt at den livlige samhandel med Nord-
Russland falt bort etter forrige krig. Finnland har nå avstått Petsamo-området
til Sovjet-Samveldet, og Norge vil igjen få Russland til nabo. Russernes viktigste
140 økonomiske interesse i Petsamo-området er nikkелgruvene. De var leiet av et
britisk-kanadisk selskap, og det er sluttet en avtale hvorefter Samveldet vil overta
gruvene mot en bestemt erstatning.

Forholdet mellom de norske myndigheter og den sovjet-russiske militære ledelse
145 er fastslått ved avtalen av 16. mai i år. Den sovjet-russiske militære
overkommando har den høyeste myndighet i kampområdet. Den vil imidlertid

være ledsaget av en misjon av norske militære og sivile tjenestemenn som vil være mellommenn mellom overkommandoen og den norske befolkning.

150 Overkommandoen vil respektere norsk lov, og den vil samarbeide med de lokale myndigheter som er utpekt av den norske regjering. Så snart et område ikke lenger er kampområde, vil de norske myndigheter overta det fulle ansvar for styret. Det sier seg selv at sivilbefolkningen heretter som hittil vil yte sitt beste for å hjelpe de allierte tropper. Sovjet-Samveldets regjering har videre med glede
155 tatt imot det norske tilbud om å stille norske styrker til disposisjon for felttoget i det nordligste Norge. Det har aldri vært noen konflikt mellom Norge og Russland, hverken før eller etter revolusjonen i 1917. Sovjet-Samveldet har under denne krig på mange måter vist sin sympati for vår frihetskamp. Etterat Sovjet-Samveldet var blitt overfalt av Tyskland, ble Norge og Samveldet allierte,
160 og det foreligger mange vitnesbyrd om det norske folks begeistring for Samveldets heroiske innsats i kampen. En felles kamp mot fienden i det nordligste Norge vil styrke disse bånd, og vi kan se fram til et godt naboforhold og et fruktbart samarbeid mellom våre to folk i fremtiden.

165

Kilde

Arne Ording: 100 kronikker. Oslo 1946, s. 343-347.

Emner

Krig, Nazisme, Radiotale

170

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/kirkenes-befriidd-av-den-sovjetrussiske-arme>

175

180

185